

ГІСТОРЫЯ БЕЛАРУСКАЙ МОВЫ

І. А. Гапоненка,

доктар філалагічных навук,
прафесар кафедры беларускага мовазнаўства
філалагічнага факультэта БДУ

БЕЛАРУСІСТЫЧНАЯ ТЭМАТЫКА Ў ДАСЛЕДАВАННЯХ В. М. РУСАЊІЎСКАГА

Віталь Макаравіч Русаніўскі – вядомы ўкраінскі мовазнавец, даследчык, арганізатар навукі, навуковы кіраўнік аўтарскіх калектываў.

Паводле даных разнастайных крыніц [гл., напрыклад, 1; 2; 3; 5; 9], В. М. Русаніўскі – выпускнік філалагічнага факультэта Кіеўскага ўніверсітэта імя Тараса Шаўчэнкі, з 1957 г. шматгадовы супрацоўнік Інстытута мовазнаўства імя А. А. Патабні НАН Украіны (з 1964 г. – намеснік дырэктара, у 1981–1996 гг. – дырэктар Інстытута, з 1996 г. – дарадца дырэкцыі, у розныя гады – загадчык аддзелаў культуры маўлення, тэорыі і гісторыі ўкраінскай мовы, украінскай мовы, заходне- і паўднёваславянскіх моў).

У скарбонцы яго навуковых здабыткаў працы па пытаннях граматыкі, гісторыі ўкраінскай мовы, тэарэтычнага мовазнаўства, лексікалогіі, стылістыкі, тэрміназнаўства і тэрмінаграфіі, правапісу, моўнай норматворчасці, метадалогіі лінгвістычных даследаванняў, супастаўляльнага мовазнаўства. Навуковец актыўна даследаваў міжславянскія моўна-культурныя ўзаемадзеянні, у прыватнасці засяроджваўся на пытаннях паланістыкі, багемістыкі, рознаславянскіх узаемаўплываў і інш. Да ліку найбольш значных яго прац можна аднесці такія выданні як «Значення і взаемозв’язок граматычных катэгорій віду і часу в україньскій мові XVI–XVII ст.» (1959), «Порівняльно-типалагічна характарыстыка дієслівного стану

в сучасних слов'янських мовах» (1968), «Структура українського дієслова» (1971), «Дієслово – рух, дія, образ» (1977), «Слов'янські міжмовні зв'язки і формування функціональних стилів української літературної мови XVI – початку XVIII ст.» (1978), «Походження і розвиток східнослов'янських мов» (1980), «Джерела розвитку східнослов'янських літературних мов» (1985), «Структура лексичної і граматичної семантики» (1988), «Історія української літературної мови» (2001), «У слові – вічність (мова творів Т. Г. Шевченка)» (2002) і інш.

Як кіраўнік або суаўтар калектыўных работ В. К. Русаніўскі ўдзельнічаў у стварэнні такіх ґрунтоўных манаграфічных і лексікаграфічных прац, як «Сучасна українська літературна мова. Морфологія» (1969), «Філософські питання мовознавства» (1972), «Довідник з українського правопису» (1973, 1984, 1986), «Словник української мови» ў 11 тамах (1970–1980), «Мова і час» (1977), «Українська мова» (1978), «Життя слова» (1978), «Науково-технічний прогрес і мова» (1978), «Історія української мови» (1978–1983), «Украинская грамматика» (1986), «Мова і культура» (1986), «Українсько-болгарські культурні взаємини XX ст.» (1988), «Жанри і стилі в історії української літературної мови» (1989), «Грамматика чеської мови» (1992), «Зіставне дослідження української, чеської та російської мов» (1997), энцыклапедыя «Українська мова» (2000), «Орфоепічний словник української мови» (т. 1–2, 2001–2003) і інш.

У шэрагу прац з найбагацейшай навуковай лінгвістычнай спадчыны В. М. Русаніўскага закранаюцца пытанні беларуска-ўкраінскіх моўных сувязей. Асноўным аб'ектам лінгвістычнага аналізу слыннага ўкраінскага даследчыка стаўся такі аспект кантактаў гэтых блізкароднасных славянскіх моў, як гістарычныя ўкраінска-беларускія стасункі ад старажытнага да новага перыяду.

У дадзеным артыкуле сцісла прадставім меркаванні В. М. Русаніўскага адносна гісторыі фарміравання ўкраінскай літаратурнай мовы на ўсходнеславянскім фоне і ў параўнанні з аналагічным працэсам у беларускай мове.

Так, ён лічыў, што «ўкраінская мова ад самага свайго зараджэння цесна звязаная з іншымі славянскімі мовамі, перш за ўсё ўсходнеславянскімі – мовамі адной з ёй крыніцы і даўніх агульных літаратурных традыцый...» [8, с. 5]. Агульным папярэднікам сучасных усходнеславянскіх літаратурных

моў была старажытнаруская (агульнаўсходнеславянская) мова XII–XIII стст. Моўнае адзінства ў гэты перыяд забяспечвалася тым, што «ў выніку гістарычных абставін розныя часткі старажытнарускага народу не былі надоўга адарванымі адна ад адной» [6, с. 21]. З XIV–XV стст. у развіцці агульнай усходнеславянскай мовы пад уплывам як унутрымоўных, так і пазамоўных абставін назіраюцца істотныя якасныя змены, у прыватнасці існуючыя ў яе межах мясцовыя дыялекты паступова ператвараюцца ў рэгіянальныя сістэмы, «кожная з якіх развіваецца ў адпаведнасці з уласнымі заканамернасцямі, абслугоўваючы новасфарміраваныя ўсходнеславянскія народнасці: рускую, украінскую і беларускую» [6, с. 48]. Даследчык указвае, што з другой паловы XV і на працягу XVI ст. дывергентныя працэсы выяўляюцца ўсё больш актыўна і генетычна адзіная літаратурная мова паступова пачынае распадацца [6, с. 49]. З гэтага часу «дзелавая мова Паўночна-Усходняй Русі абслугоўвае вялікарускую народнасць, дзелавая мова Паўднёва-Заходняй Русі – украінскую і беларускую» [6, с. 66]. Разыходжанні мовы Вялікай Русі, з аднаго боку, і Літоўскай і Галіцкай Русі, з другога боку, паступова становяцца ўсё больш заўважальнымі: у гэтых моўных разнавіднасцях па-рознаму праявіліся вынікі другога паўднёvasлавянскага ўплыву і ўплывы народных моўных элементаў, неаднолькава ўздзейнічалі на іх і іншамоўныя крыніцы. Вынікам такіх працэсаў, сцвярджае В. М. Русаніўскі, сталася фарміраванне з сярэдзіны XV і да пачатку XVI ст. дзвюх самостойных сістэм: «побач з вялікарускай мовай вылучаецца як асобны феномен украінска-беларуская, якая ў сваю чаргу падзяляецца на кіеўска-валынска-беларускі, галіцка-падольскі і малдаўскі варыянты» [6, с. 67]. Далейшае ўзмацненне народнаразмоўных крыніц у паўднёва-заходняй літаратурнай мове прыводзіць «да падзелу яе на ўкраінскі і беларускі варыянты, што знайшло адлюстраванне найперш у лексіцы і фанетыцы. ... На канец XVI ст. гэтыя структурныя адрозненні становяцца настолькі выразнымі, што беларускую і ўкраінскую літаратурную мову ... трэба разглядаць як асобныя феномены» [6, с. 67–68].

Як указвае навуковец, у названы перыяд натуральныя моўныя кантакты беларусаў і ўкраінцаў падтрымліваліся супрацоўніцтвам у пашырэнні друкарскай справы. Важным можна лічыць факт заснавання ўкраінцам Спірыдонам Собалем Куцейнскай і Буйніцкай друкарань на Беларусі і

дапамога віленскага друкара Лукаша ў арганізацыі друкарні архіепіскапа Л. Барановіча ў Чарнігаве [8, с. 22].

Пры гэтым В. М. Русаніўскі лічыць, што беларускі варыянт паўднёва-заходнярускай літаратурнай мовы доўгі час выглядае найменш выразным, па прычыне яго распаўсюджанасці сярод шматмоўнага насельніцтва (беларусаў, украінцаў, літоўцаў, латышоў, палякаў і інш.). Гэта вымагала больш строгага падтрымання існуючых у ім нормаў, стрымлівала яго напаўненне народна-размоўнымі формамі, што не давала на поўную сілу праявіцца моўнай адметнасці. Так, у беларускай разнавіднасці паўднёва-заходнярускай мовы ў XVI ст. яшчэ вядомыя старажытнарускія адзінкі (*дѣцкіи, дѣцкованья*), толькі зрэдку выкарыстоўваюцца спецыфічныя беларускія службовыя словы (*ачь, хотя*), аднак у той жа час ужываюцца арыгінальныя грамадска-палітычныя тэрміны (*чоловѣк отчизный, вечный, дякольный, тяглый*) і фіксуюцца своеасаблівыя фанетычныя (чаргаванне *e/o* пасля шыпячых, цвёрдасць шыпячых і *r* і інш.) і граматычныя рысы (рэдкае формы плюсквамперфекта з дапаможным дзеясловам *быти*, ужытым у форме будучага часу: *будуть бирали*) [6, с. 71–72].

Як відаць, на думку В. М. Русаніўскага, украінская мова мела надзвычай трывалыя сувязі з беларускай мовай у старажытны перыяд, калі дзелавае мова XIV–XV стст. «сталася вядучым стылем і агульнай асновай у фарміраванні стараўкраінскай і старабеларускай моў» [8, с. 5]. На думку даследчыка, моўная разнавіднасць, якая была афіцыйнай у Вялікім Княстве Літоўскім, утварылася ў выніку супольных намаганняў двух народаў і не можа быць адназначна ўключана ў склад пісьмовай спадчыны толькі беларусаў або толькі ўкраінцаў. Гэта агульная для беларусаў і ўкраінцаў *руська* (украінска-беларуская або беларуска-ўкраінская) мова, асновай для развіцця якой была мова канцылярыі Кіева, Валыні, часткова Галіцкай Русі і беларускіх земляў [7, с. 60–61; 8, с. 10]. Да ліку яе помнікаў В. М. Русаніўскі адносіць выданні Літоўскага статута і Ф. Скарыны [8, с. 10, 21].

Хоць у беларускім мовазнаўстве прынята па-іншаму вызначаць генезіс мовы перыяду ВКЛ, трэба прызнаць узважанасць поглядаў В. М. Русаніўскага на гэтае пытанне, яго імкненне да аб'ектыўнасці з улікам усіх наяўных фактараў і фактычных даных, а не толькі кан'юнктура запатрабаваных у межах пастулатаў нацыянальнай лінгвістыкі.

Падрабязнаму разгляду спецыфікі фарміравання беларускай літаратурнай мовы ў данацыянальных перыяд (у яе параўнанні з украінскай) у працы «Джэра рэзвітку східнослав’янскіх мов» прысвечаны асобны раздзел «Тэндэнцыі рэзвіцця беларускай літаратурнай мовы» [6, с. 102–106]. Адзначаючы надзвычай цесныя беларуска-ўкраінскія сувязі названага часу, В. М. Русаніўскі ўказвае, што стараўкраінская і старабеларуская мовы, нягледзечы на сваё рознаўзроўневае падабенства, выяўлялі неаднолькавыя тэндэнцыі ў рэзвіцці: «на ўкраінскіх землях даўня агульная літаратурная мова ў сувязі з пашэрэннем на нацыянальна аднароднай тэрыторыі і большай стылістычнай дыферэнцаванасцю шырэй карысталася народнымі марфалагічнымі і сінтаксічнымі формамі, г. зн. была менш кансерватыўнай. Традыцыйная моўная абалонка ўсё больш руйнавалася і пад ціскам дыялектных форм, чаго не заўважалася на тэрыторыі Беларусі, і пад уплывам грамадска-палітычнай і культурна-асветніцкай практыкі, што вымагала значнага пашырэння ўспадкаванага ад папярэдніх эпох лексічнага складу» [6, с. 106].

У цэлым В. М. Русаніўскі працэс утварэння ўсходнеславянскіх моў апісвае наступным чынам: у XIV–XVI стст. старажытнаруская мова пачынае насычацца народнаразмоўнымі элементамі, што прыводзіць да ўтварэння асобных мясцовых моўных варыянтаў і яе распаду з другой паловы XV ст. на вялікарускую і ўкраінска-беларускую, якая ў сваю чаргу не была адзінай і распалася спачатку на паўночна-заходні, паўднёва-заходні і малдаўска-ўкраінскі варыянты, а ў канцы XVI ст. на гэтай аснове развіліся стараўкраінская і старабеларуская мовы.

Разважаючы пра далейшы лёс беларускай і ўкраінскай моў, даследчык разглядае працэсы іх станаўлення ў вельмі цеснай счэпцы. Ён указвае на наяўнасць супольных грамадскіх працэсаў, у прыватнасці абуджэнне нацыянальнай самасвядомасці ва Украіне і Беларусі ў XVI–XVIII стст., што знаходзіць праяўленне ў сацыяльнай, асветніцкай і культурнай сферах, у пашырэнні жанравай разнастайнасці абедзвюх моў, а менавіта ў далейшым рэзвіцці традыцый дзелавага пісьма, а таксама летапісання, панегірычнай і палемічнай літаратуры [6, с. 75]. Працэсы моўнага станаўлення і пазней працякалі на агульнай грамадска-сацыяльнай глебе. Так, «пашырэнне навукі і асветы ў канцы XVIII – на пачатку XIX ст. абуджае цікавасць у мясцовай украінскай і беларускай эліты – у вялікай ступені ўжо зрусіфікаванай – да

мінулага сваіх краін, да тых гістарычных падзей, якія прывялі да страты нацыянальнай самасвядомасці, да народнай мовы, да гістарычнай памяці, якую нясе ў сабе фальклор. Гэта абумовіла развіццё новых літаратурных моў, спачатку ўкраінскай, праз нейкі час беларускай» [7, с. 8].

В. М. Русаніўскі ў сваіх работах указвае шэраг агульных беларуска-ўкраінскіх моўна-гістарычных рыс. Так, ён адзначае невялікі ўплыў на працэсы фарміравання беларускай і ўкраінскай моў царкоўнаславянскай мовы і, наадварот, істотнае ўздзеянне на моватворчасць польскай і лацінскай моў. На яго думку, у паўночна-ўсходняй і паўднёва-заходняй Русі заўважальна адрознівалася ступень прэстыжнасці нормаў дзвюх моўных сістэм: «...у Расіі ў XVI–XVIII стст. аддавалася перавага царкоўнаславянскім нормам, на Украіне і ў Беларусі – старажытнарускім». У рускай літаратурнай мове пераарыентацыя на «супольнае для ўсіх усходнеславянскіх літаратурных моў імкненне папаўняць традыцыйныя нормы старажытнаруускай мовы народнаразмоўнымі наватворамі» актывізуецца некалькі пазней [6, с. 83–84]. Аднак працэс адыходу ад царкоўнаславянскіх нормаў на беларускіх і ўкраінскіх тэрыторыях не быў паслядоўным і раўнамерным. Так, В. М. Русаніўскі робіць цікавае назіранне, што ў XVII ст. у Беларусі і Украіне заўважаецца «актывізацыя царкоўнаславянскай мовы, выкліканая найперш пазамоўнымі прычынамі – імкненнем проціпаставіць “свяшчэнную” царкоўнаславянскую мову навязанай беларусам і ўкраінцам лацінскай як прылады каталіцкай царквы» [6, с. 137]. Найбольш шырокае распаўсюджанне гэтая моўная разнавіднасць мела на той час у сферы кананічнага богаслужэбнага пісьма.

Даследчык зазначае вялікую ступень падабенства ў працэсах запазычвання ў беларускую і ўкраінскую мову на пэўных этапах іх развіцця: «украінская і беларуская данацыянальныя мовы пастаянна падтрымлівалі літаратурна-пісьмовыя кантакты з чэшскай і польскай мовамі. Праз заходнеславянскія літаратурныя крыніцы ва ўкраінскую мову (як і ў беларускую) улівалася плынь лацінізмаў, германізмаў і ўласна заходнеславянізмаў... Украінска-беларускія граматы сведчаць параўнальна мала запазычанняў з моў іншых народаў – цюркскіх, балтыйскіх, малдаўскай, венгерскай, паўднёvasлавянскіх» [7, с. 56–58].

У ходзе разважанняў пра лёс украінскай і беларускай моў вельмі важнае значэнне маюць даследаванні В. М. Русаніўскага, датычныя пытання моўнай

міжстадыйнай (ад старога да новага перыядаў) пераемнасці. Філіяцыйны аспект у моўна-гістарычных даследаваннях на працягу многіх дзесяцігоддзяў застаецца актуальным у беларускім і ўкраінскім мовазнаўстве. Прычым, нягледзячы на тое, што працэсы станаўлення беларускай і ўкраінскай моў вызначаюцца наяўнасцю шматлікіх падобных знешніх гістарычных рыс, пазіцыі беларускіх і ўкраінскіх навукоўцаў па гэтым пытанні даволі істотна разыходзяцца. Калі вельмі каротка ахарактарызаваць сітуацыю, то беларускія гісторыкі мовы выказваюць дыяметральна супрацьлеглыя меркаванні: некаторыя даследчыкі канстатуюць поўны разрыў паміж старабеларускім і новым беларускім пісьменствам, іншыя ж прызнаюць, што старажытнабеларускія пісьмовыя традыцыі не былі цалкам страчаныя, а працягвалі сваё развіццё на аснове сінтэзу размоўнай народнай мовы з элементамі (найперш лексічнымі) мовы літаратурнай. Ва ўкраінскай лінгвістыцы назіраецца істотна большае адзінадушша пры вырашэнні пытання аб пераемнай сувязі паміж старой і новай стадыямі моўнага развіцця – абсалютная большасць украінскіх гісторыкаў мовы схіляецца да думкі аб прызнанні факта наяўнасці моўнай пераемнасці. Так, В. М. Русаніўскі вельмі канкрэтна выказваецца на карысць такога падыходу: «...хоць новая ўкраінская літаратурная мова – гэта якасна адрозная ад старой літаратурнай мовы з’ява, усё ж яна як у працэсе свайго станаўлення, так і пазней – ажно да сёння – абапіраецца на старую ўкраінскую літаратурную мову, асабліва на ўжываную ў ёй лексіку» [6, с. 212]. Навуковец уключаецца і ў беларускую філіяцыйную дыскусію. Ён адзначае, што пытанне ўстанаўлення ўзаемасувязей старабеларускай і новай беларускай мовы дастаткова складанае, паколькі паміж гэтымі моўнымі стадыямі існуе істотная храналагічная мяжа. Пры гэтым на прыкладзе запазычаных лексем са сферы юрыдычнай тэрміналогіі ён паказвае наяўнасць прамых паралеляў у лексічным складзе даўняй і сучаснай беларускай мовы. Яго канчатковы вывад на карысць пераемнасці паміж старым і новым этапам у беларускай мове: «сучасная беларуская літаратурная мова звязана спадчыннай повяззю са старабеларускай» [6, с. 213]. У цэлым ён лічыць, што ва ўсіх усходнеславянскіх мовах пераход ад старой да новай якасці «адбываўся не шляхам поўнага разрыву з папярэднімі традыцыямі, а ў выніку частковай перабудовы іх сістэм» [6, с. 218]. Беларуская мова, на яго думку, з сярэдзіны XIX ст. адраджаецца (а не ствараецца, як гэта было б пры страце

пераемнасці – *І. Г.*) на народным грунце з выкарыстаннем даўніх традыцый (у прыватнасці, для ўтварэння тэрміналагічных блокаў) па ўзоры рускай і ўкраінскай моў [6, с. 218].

Тут варта ўказаць на адзін характэрны факт. У беларускай лінгвістыцы ў аснову гіпотэзы аб поўнай страце пераемнай сувязі паміж старой і новай моўнымі стадыямі было пакладзена меркаванне рускага моваведа М. М. Дурнава, які сцвярджаў, што «нынешний белорусский литературный язык возник только в XIX в.; в основе его лежит один из центрально-б.-р. говоров. Вследствие стремления части б.-р. писателей последнего времени порвать со всеми традициями и сделать свой литературный язык отличным и от р., и от укр. в б.-р. литер. язык, особенно в язык научной прозы вошло много чужих элементов, несвойственных ни р. литер. языку, ни живым б.-р. говорам. Ни в какой связи со старым зап.-р. литер. языком XV–XVIII вв. он не стоит» [4, с. 29]. Адсылка да аўтарытэту гэтага даследчыка была ключавой пры вырашэнні пытання пераемнасці ў беларускай мове ў канцы XX ст., што выглядае не зусім дарэчным. Асноўную сферу інтарэсаў М. М. Дурнава складала руская дыялекталогія і гісторыя рускай мовы, а беларускі моўны матэрыял ён выкарыстоўваў толькі фрагментарна. Пераемнасці ў гісторыі беларускай мовы ў працытаванай працы, як відаць, прысвечана літаральна некалькі радкоў, якія выглядаюць хутчэй як канстатуючая заўвага, а не як вынік скрупулёзных даследаванняў. Аналагічны вывад М. М. Дурнава выказвае і аб характары традыцый у гісторыі ўкраінскага пісьменства. Украінская мова, на яго думку, узнікла «только в конце XVIII в. и не стоит в генетической связи ни с цел. литературным языком ю.-р. писателей предшествующей эпохи, ни с собственно русским литературным языком, ни с предшествующими попытками писать на м.-р. (XV–XVIII вв.). В основу его легло вост.-укр. наречие м.-р.; элементов, несвойственных живой вост.-укр. народной речи, первые украинские писатели старались, по возможности, избегать, что им удавалось, пока литература на укр. ограничивалась стихами и повестями из украинского быта» [4, с. 28]). Але ўкраінскія навукоўцы, і В. М. Русаніўскі ў тым ліку, не схільныя прымаць такі пункт погляду.

Даследаванні В. М. Русаніўскага, прысвечаныя тэме ўкраінска-беларускіх моўных кантактаў, у цэлым вызначаюцца аб’ектыўнасцю, факталагічнай абгрунтаванасцю і не трацяць актуальнасці ў сучаснасці. Хоць па некаторых пазіцыях яго вывады не цалкам карэлююць з прынятымі ў

беларускай лінгвістыцы пастулатамі, аднак такі старонні прафесійны погляд надзвычай карысны. Гэта нярэдка дазваляе выйсці за рамкі кансерватыўных метадалагічных падыходаў, стымулюе да пошукаў новых крыніц, да карэкціроўкі высноў, якія часам неапраўдана маюць статус аксіяматычных. Усё гэта ў сваю чаргу ў цэлым узбагачае даследчы працэс і сведчыць пра яго эвалюцыю.

Бібліяграфічныя спасылкі

1. Віталій Макарович Русанівський: Біобібліографія до 75-річчя / вступ. ст., сост. Н. Г. Озерова; Нац. акад. наук України, Ін-н мовазн. ім. О. О. Потебні. – Київ: Довіра, 2006. – 45 с.
2. Гриценко, П. Ю. Русанівський Віталій Макарович / П. Ю. Гриценко // Енциклопедія історії України: у 10 т.: [укр.] / редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін.; Інститут історії України НАН України. – Т. 9.– Київ: Наук. думка, 2012. – С. 371.
3. Життя у слові: Збірник наукових праць на пошану академіка В. М. Русанівського (1931–2007) / Відп. ред. В. Г. Складенко. – Київ: Видавничий дім Д. Бураго, 2011. – 544 с.
4. Дурново, Н. Н. Введение в историю русского языка / Н. Н. Дурново. – М.: Наука, 1969. (перавыд. манагр. 1927 г.) [Электронны рэсурс]. – Рэжым доступу: https://imwerden.de/pdf/durnovo_vvedenie_v_istoriyu_russkogo_yazyka_1969__o_sr.pdf. – Дата доступу: 26.02.2022.
5. Мельничук, О.С. Русанівський Віталій Макарович / О. С. Мельничук, О. О. Тараненко // Українська мова: Енциклопедія / Співгол. редкол.: Русанівський В. М., Тараненко О. О. – 2-ге вид. – Київ: «Українська енциклопедія» імені М. П. Бажана, 2004. – С. 564–565.
6. Русанівський, В. М. Джерела розвитку східнослов'янських мов / В. М. Русанівський. – Київ: Наук. думка, 1985. – 231 с.
7. Русанівський, В. М. Історія української літературної мови / В. М. Русанівський. – Київ: АртЕк, 2001. – 392 с.
8. Русанівський, В. М. Слов'янські міжмовні зв'язки і формування функціональних стилів української літературної мови XVI–XVII ст. Доповідь

на VII Міжнародному з'їзді славістів (Варшава, серпень 1973 р.) / В. М. Русанівський. – Київ: Наук. думка, 1973. – 28 с.

9. 70-річчя Академіка НАН України В. М. Русанівського // Вісник НАН України. – 2001. – Вип. 6. – С. 78–79.

А .В. Губкіна,
кандыдат філалагічных навук,
дацэнт кафедры беларускага мовазнаўства БДУ

КАМПАЗІТЫ Ў БАТАНІЧНАЙ ТЭРМІНАЛОГІІ 1920-Х ГГ.

Тэрміналагічны апарат беларускай літаратурнай мовы пачаў фарміравацца ў 1920-я гг., калі нацыянальная мова беларусаў атрымала статус дзяржаўнай. Свядомая і паслядоўная дзейнасць па складванні навуковай тэрміналогіі пачалася стварэннем у лютым 1921 г. пры народным камісарыяце асветы ССРБ Навукова-тэрміналагічнай камісіі. Мэта дзейнасці камісіі была ў стварэнні і сістэматызацыі тэрміналагічных і наменклатурных назваў розных галін навукі. За нядоўгі тэрмін з 1922 па 1930 гг. былі падрыхтаваны 24 выпускі Беларускай навуковай тэрміналогіі (БНТ) для розных навуковых сфер - матэматыкі, геаграфіі, хіміі, фізікі, музыкі, грамадазнаўства, права, псіхалогіі, сельскай гаспадаркі і інш. Плён працы камісіі, якая складалася з гуманітарнай, прыродазнаўчай і матэматычнай секцый, сярод іншага абумоўлены тым, што ў камісію ўваходзілі як гуманітары, так і галіновыя спецыялісты. Прыродазнаўчую секцыю ўзначальваў фізік Леў Дашкевіч, разам з якім працавалі географ Мікола Азбукін, прыродазнавец Язэп Каранеўскі, батанік Вітальд Міхальскі, хімік Часлаў Родзевіч, інжынер Феліцыянт Бурак. У выніку свет убачылі некалькі выпускаў, у якіх былі прадстаўлены геаграфічныя, касмаграфічныя, батанічныя, заалагічныя, анатамічныя, глебазнаўчыя, сельскагаспадарчыя, лясныя тэрміны.